

USLOVI ZA ZAŠTITU AUTORSKOG DELA U PRAVU SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Sažetak

U radu su analizirani uslovi koje duhovna tvorevina mora ispuniti prema pravu Sjedinjenih Američkih Država da bi se smatrala autorskim delom. Osim osobenosti koje su rezultat anglosaksonskog koncepta autorskog prava, prisutne su i druge specifičnosti kao što je naročita, ustavom predviđena, svrha autorskog prava u promovisanju učenja, očuvanju javnog domena i zaštiti prava autora. Na osnovu odredaba saveznog Zakona o autorskom pravu (17 U.S.C) i primera iz sudske prakse, autor objašnjava kako se tumači originalnost dela, uslov da je delo otelotvoreno u materijalizovanom nosiocu i koje su tipične vrste autorskih dela. Pored toga ukazuje se na razlike u shvatanju autorstva, na promenjeni značaj registracije posle ratifikacije Bernske konvencije i na problem zaštite dela nepoznatih titulara prava, veoma važan i sa aspekta zaštite kulturnog nasleđa marginalizovanih grupa u američkom društvu.

Rad ima za cilj da ukaže na sličnosti i razlike autorskog prava SAD i prava kontinentalnog pravnog sistema, kao što je pravo Republike Srbije, u pogledu uslova za zaštitu autorskih dela.

Ključne reči: *autorsko delo, autorsko pravo, pravo SAD, autorska zaštita.*

1. Uvod

U načinu koncipiranja zaštite autorskog prava uočljive su razlike između kontinentalnog pravnog sistema, koji se razvija pod dominantnim uticajima francuskog prava, u skladu sa idejama prirodnog prava, i na idejama utilitarizma zasnovane anglosaksonske tradicije *copyrights*-a (u tekstu se koristi ponekad izraz „autorsko pravo“, budući da nema adekvatnijeg prevoda). Kako navodi Marković (2014, p. 115), za razliku od kontinentalnog sistema, u kojem teorija naginje mišljenju da je autorsko delo neodvojivo povezano sa svojim tvorcom, te da predstavlja direktno oličjenje njegove duše, u anglosaksonskom sistemu primarna je imovinska komponenta autorskog prava, pa je, zahvaljujući ovako postavljenom konceptu, sistem zaštite u anglosaksonskom sistemu jasniji, bez odstupanja od opštih pravila građanskog prava, što se koristi kao model regulisanja u kontinentalnom pravnom sistemu.

* Master prava, asistent, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Srbija, e-mail: milica.petrovic@pravni-fakultet.info

Drugačiji polazni koncepti uslovljavaju pojavu drugih razlika koje ističu Goldstein & Hugenholtz (2010): u anglosaksonskom pravu postoje mnogobrojni izuzeci od principa da je autor inicijalni vlasnik autorskog dela; pravni status izvođača dela, producenata i tzv. kreativnih preduzeća, poput organizacija koje emituju dela (*broadcast organisation*), regulisan je u *copyrights*-u, dok su u kontinentalnom pravu oni titulari srodnih, ali ne i autorskih prava; pravila o prenosu autorskog prava su drugačija i ekstenzivnija u kontinentalnom pravnom sistemu u odnosu na anglosaksonski (Goldstein & Hugenholtz, 2010, pp. 7, 14).

Kako je utilitaristički koncept usmeren na to da se zaštitom autorskih prava podstaknu ljudi da stvaraju autorska dela, jasno je da se u anglosaksonskom pravnom sistemu pridaje veliki značaj uslovima koje treba da zadovolji delo da bi se smatralo autorskim delom i okolnostima pod kojim je omogućeno njegovo ekonomsko iskorišćavanje.

Globalno ekonomsko povezivanje i tehnološki napredak u XXI veku, koji je omogućio digitalni prenos podataka, komunikacija putem društvenih mreža (Facebook, Twitter, Instagram), deljenje sadržaja dostupnih na internetu i kreiranje virtuelne stvarnosti nameću stalnu potrebu preispitivanja i menjanja okvira zaštite autorskih prava na nacionalnom nivou. Uporedo se javlja tendencija internacionalizacije radi ujednačavanja uslova za ostvarivanje autorskopravne zaštite, što ima za posledicu da tradicionalne razlike između anglosaksonskog i kontinentalnog koncepta politički postaju sve manje značajne (Goldstein & Hugenholtz, 2010, p. 6). Ipak, u doktrini se redovno ističe da je utilitaristički koncept koji dolazi do izražaja u doktrini poštene upotrebe (*fair use*) autorskog dela u okviru *copyrights*-a ono što predstavlja njegovu bitnu razliku u odnosu na prava drugih država (Goldstein & Hugenholtz, 2010, p. 6). Tu je i druga važna osobenost *copyrights*-a koju redovno ističu američki stručnjaci – autorsko pravo tradicionalno služi ostvarenju naročite svrhe promovisanja javnog blagostanja i unapređenja znanja, što proizilazi iz ustavne odredbe kojom je Kongres SAD ovlašćen da, između ostalog, donosi propise iz oblasti autorskog prava. Zato Patterson & Lindberg (1991, pp. 109–123) tvrde da *copyrights* ne reguliše privatno vlasništvo na autorskom delu, kao što je slučaj u kontinentalnom pravu, nego pravno uređuje način na koji se ono može koristiti u interesu javnosti i slobode trgovine, što je povezano i sa određenim obavezama.

Predmet rada jesu uslovi koje mora zadovoljiti neka duhovna tvorevina čoveka da bi se, prema pravu SAD, smatrala autorskim delom i podobnim objektom zaštite autorskog prava. Cilj istraživanja jeste da se stručnoj javnosti objasne zakonska rešenja kojima je određeno šta se smatra autorskim delom, tj. šta je predmet zaštite autorskog prava. Polazi se od shvatanja da je razumevanje osnovnih pojmova iz oblasti autorskog prava važno za pravilno razumevanje uslova pod kojima se mogu zaštititi autorska prava u digitalnom okruženju i uslovima globalnog mrežnog povezivanja (interneta). Autorsko pravo SAD ima veoma dugu i osobenu tradiciju, veoma je kompleksno i razvijeno u poređenju s pravima drugih zemalja. Zbog tendencije ujednačavanja autorskog prava, potrebno je upoznati se sa osnovnim rešenjima autorskog prava SAD.

Istraživanje se zasniva na analizi saveznog opšteg akta (Copyright Act 1976 ili 17 U.S.C.), kojim su 1976. godine temeljno izmenjene statutarne odredbe autorskog prava, i na primerima iz sudske prakse. Pored toga, u izvore autorskog prava spadaju Ustav SAD

(tzv. klauzula o autorskim pravima u čl. I, od. 8, tač. 8, kojom je ovlašćen Kongres da donosi regulativu u ovoj oblasti „radi unapređenja znanja“), drugi savezni propisi i sudska praksa koja se na njih odnosi, kao i zakoni i propisi država članica, a tek poslednjih decenija, i to sve češće, SAD ratifikuju relevantne međunarodno pravne akte koji se primenjuju samostalno ili pošto su implementirani u domaće pravo. Za predmet ovog rada značajno je da su izmenama saveznog opšteg akta 17 U.S.C. iz 1998. godine usvojene odredbe Bernske konvencije¹.

2. Uslovi da se duhovna tvorevina smatra autorskim delom

Autorskim pravom može biti zaštićena samo ona duhovna tvorevina koja zadovoljava uslove predviđene u odeljku 1 § 102(a) 17 U.S.C. Ti uslovi odnose se na: originalnost autorskog dela, činjenicu da je delo duhovna tvorevina autora i da je delo otelotvoreno na materijalnom nosiocu (medijumu).

Od izmena iz 1976. godine u 17 U.S.C. se koristi izraz „sva originalna dela“ umesto sintagme „svi zapisi autora“, koja je bila zastupljena u ranijim statutima. Originalnost se dovodi u vezu sa osnovnim kriterijumom da je autorsko delo izraz autora, da je nastalo kreativnim delovanjem pojedinca, kojim kanališe svoje subjektivne doživljaje (Cohen, 2007, p. 1153). Taj individualni kreativni izraz (delo) već po sebi predstavlja nešto što je drugačije, ali da bi uživalo autorskopravnu zaštitu, mora se u potrebnoj meri razlikovati od svega onoga što već postoji. Potrebna količina originalnosti procenjuje se u svakom konkretnom slučaju (prema tome predstavlja *question facti*). Zakonodavac je ovaj uslov namerno široko postavio, ne precizirajući ga, ostavljajući saveznom sudovima i Vrhovnom sudu da konkretizuju normu i da prema okolnostima konkretnog slučaja i u datom vremenskom periodu procene šta je to što će se smatrati originalnim autorskim delom. Potrebno je primetiti, međutim, da različita lica mogu originalnost sasvim drugačije, subjektivno, tumačiti, zbog čega je ključno postaviti neki standard prilikom odlučivanja o njenom (ne)postojanju. Osim originalnosti, ne traži se ispunjavanje nekog od dodatnih uslova koji postoje u industrijskom pravu, na primer novina ili tehnička primenljivost.

Originalnost autorskog dela procenjuje se na osnovu dva kriterijuma: da u delu „ima makar malo kreativnosti“ (*modicum of creativity*) i da je samostalno nastalo. Kriterijumi su kumulativno postavljeni. I u ranijoj sudskoj praksi zahtevalo se da postoji kreativni doprinos autora, ali je sudskom odlukom Vrhovnog suda SAD (*USA Supreme Court*) iz 1991. u slučaju *Feist Publication, Inc. v. Rural telephone Service Co.* 3 formulisana originalna doktrina minimalne kreativnosti dela (*modicum of creativity*). U pomenutoj presudi Vrhovni sud SAD konstatovao je da, saglasno 17 U.S.C., činjenice (imena ili adrese) nisu podobne da budu predmeti autorskopravne zaštite, ali bi kompilacije činjenica mogle biti podložne toj zaštiti, pod uslovom da zadovoljavaju ustavom definisan kriterijum originalnosti i da postoji minimalni kreativni doprinos autora u sistematici ili drugom načinu prezentovanja činjenica, što ne ispunjavaju „Žute strane“ telefonskog imenika sa

¹ Bernska konvencija spada u međunarodne akte koje, prema pravu SAD, sudovi ne mogu samostalno primenjivati i izvršavati (*non-self-executing international act*) i pored toga što su ih SAD prihvatile, zbog čega je implementirana izmenama 17 U.S.C.

abecedno poređanim podacima imena telefonskih preplatnika i njihovim adresama. U presudi je, takođe, konstatovano da, u skladu s ranijom sudskom praksom, originalnost dela ne mora da predstavlja značajnu novinu, već da delo može biti originalno iako suštinski podseća na druga dela, sve dok je to posledica slučajne sličnosti, a ne rezultat kopiranja (*Feist Publications*, 499 U.S. at 345-346).²

Kriterijum samostalnog nastanka dela ima veliki značaj za sudsku praksu zato što je koncept zaštite autorskih prava u SAD tako osmišljen da autorska prava treba da štite autora samo od neovlašćenog kopiranja njegovog dela – on nema monopol nad idejom koju koristi za stvaranje svog originalnog dela (§ 102 (b) 17 U.S.C.) koju može eksploatisati i drugi, naravno pod uslovom da se jedna ideja može izraziti na više načina. Zato, ako neko drugi samostalnim, nezavisnim radom, delujući *bona fides*, dođe do suštinski sličnog rezultata stvarajući svoje delo, on ima pravo da njegovo delo bude zaštićeno na jednaki način, kako je obrazloženo sudskom odlukom u slučaju *Fred Fisher, Inc. v. Dilingahm*, 298 F. 145, 151 (S.S.N.Y. 1924), koji se odnosio na plagiranje muzike. Zbog toga što autorska prava štite samo određeni kreativni izraz ideje, a ne i samu ideju, moguće je da kopiranje, koje je na određenom nivou bilo sasvim dozvoljeno, pa čak i očekivano, ne mora da znači povredu autorskih prava ako su iskorišćeni samo opštiji obrasci dela (iz presude Saveznog apelacionog suda u slučaju *Sheldon v. Metro-Goldwyn Pictures Corp.*, 81 F.2d 49, 54 (2d Cir. 1936), kojom je uspostavljeno precedentno pravilo).

U sudskoj praksi se primenjuje test „značajne sličnosti“ (*substantial similarity*) autorskih dela, kako bi se procenilo, prema standardu prosečno pažljivog promatrača, u kojoj meri su dela suštinski slična, na osnovu čega sud odlučuje da li je u konkretnom slučaju tužena strana kopirala tuđe autorsko delo ili je samostalno stvorila delo, čime opovrgava optužbu da je tuđe delo neovlašćeno koristila. Kroz sudsku praksu, naročito u slučajevima sporova zbog povrede autorskih prava u filmskoj ili pozorišnoj umetnosti, vidljive su teškoće da se uspostavi pouzdana razlika između originalnog autorskog izraza i ideje, koja, za razliku od izraza, ne podleže autorskoj zaštiti. Zato Buccafusco (2016, p. 1245) s pravom zaključuje da navedeni test nije podesan za dela vizuelne umetnosti, nego možda samo za muzička dela.

Drugi zakonski uslov koji mora zadovoljiti autorsko delo da bi moglo dobiti pravnu zaštitu jeste da duhovna tvorevina čoveka mora biti ispoljena u materijalnoj formi. Zahteva se da je delo otelotvoreno u „opipljivoj“ formi, na medijumu koji je poznat ili kasnije razvijen tako da se može opaziti, reprodukovati ili na bilo koji drugi način saopštiti, direktno ili indirektno uz pomoć mašine ili nekog uređaja (17 U.S.C. § 102(a)). Reč je o uslovu koji predstavlja važnu specifičnost angloameričkog autorskog prava, budući da taj uslov ne postoji u pravima iz kontinentalnog pravnog sistema.

Navedeni uslov može da ispunjava samo delo koje, u smislu § 101 U.S.C., nije privremeno, nego je dovoljno trajno i u stabilnoj formi, čime je omogućeno da se ono

² Presudu detaljno analizira Abrams (1992, pp. 10-14). Uprkos tome što je presudom uspostavljen presedan, Buccafusco (2016, p. 1246) je mišljenja da slučaj *Feist* pruža vrlo malo smernica sudovima kada procenjuju koliko je kreativnosti neophodno za autorstvo i koja se vrsta kreativnosti zahteva. On smatra da originalnost i trivijalna kreativnost dela nisu dovoljni elementi da bi se delo smatralo autorskim i da mora postojati još nešto više što ih određuje (Buccafusco, 2016, p. 1246).

opazi, reprodukuje ili saopštava u dužem periodu. Prema uputstvima za praktičnu primenu 17 U.S.C., koja je Kongres SAD dao 1976, a koja se i danas citiraju u Zbirci propisa za praksu Kancelarije za autorska prava, „bilo da je reč o brojevima, notama, zvukovima, slikama ili bilo kakvim drugim grafičkim ili simboličkim oznakama, neophodno je da su oni oličeni u fizičkom predmetu u pisanoj ili drugoj formi (u vidu pisanog dokumenta, štampe, fotografije, skulpture, otiska, na magnetnom medijumu ili u bilo kom drugom stabilnom obliku) i da mogu biti čulno percipirani“ (Compedium, 2017, p. 3). Kongres je posebno definisao pojmove kopije i fonograma (izuzev onih koji su sastavni deo filma ili drugog audio-vizuelnog dela) i konstatovao da se dela mogu fiksirati u vidu kopije ili fonograma, različito po obliku, načinu ili medijumu u kome su materijalizovana, što je većinom određeno samom njihovom prirodom, npr. da je članak odštampan na papiru, pesma snimljena u digitalnoj audio-datoteci, skulptura izvedena u bronzi, scenario sačuvan u datoteci podataka ili audio-vizuelni rad snimljen na filmu. Međutim, konstatuje se da neka dela ipak ne zadovoljavaju zahtev za fiksiranjem, poput improvizovanog govora, skeča, plesa ili drugog izvođenja, zato što nisu zabeležena u materijalizovanom medijumu, dok druga mogu biti privremeno otelotvorena u materijalnom obliku, ali ne moraju biti dovoljno trajna ili stabilna da opravdavaju zaštitu autorskih prava, kao što su, na primer, prolazne i privremene reprodukcije koje su trenutno projektovane na ekranu, elektronski prikaz na televiziji ili trenutno prisutne u memoriji računara (Compedium, 2017, p. 3). U prošlosti je bilo naročito sporno da li je navedeni uslov zadovoljen u slučaju prenosa emisija uživo, s obzirom na to da takav sadržaj nije prethodno snimljen na materijalnom nosaču. Kasnija sudska praksa ustanovila je da bi takvom sadržaju ipak trebalo pružiti pravnu zaštitu budući da do beleženja dolazi istovremeno sa emitovanjem tog sadržaja. Ipak, zaštita se ne može pružiti kratkotrajnim reprodukcijama, kao što proizilazi iz navedenog uputstva Kongresa.

Samuelson i drugi stručnjaci uključeni u projekt reforme autorskog prava SAD 2010. godine smatraju da zakonski uslov fiksiranja autorskog dela na materijalnom nosiocu treba zadržati jer je saglasan Ustavu, olakšava postizanje Ustavom proklamovane svrhe autorskog prava stvaranjem kopije dela kako bi bila dostupna budućim generacijama i omogućava da se razdvoje dela koja mogu da podležu zaštiti autorskih prava od onih koja te uslove ne zadovoljavaju (Litman & Samuelson, 2010, p. 1183).

U vezi s primenom digitalne tehnologije otvorilo se pitanje da li sadržaji digitalnog dizajna (kreiranje virtuelnih svetova) zadovoljavaju uslov iz § 102 (a) 17 U.S.C.³ U slučaju *FireSabre Consulting LLC v. Sheehy*, nadležni savezni Okružni sud je doneo odluku u korist tužioca, kompanije koja je proizvela digitalnu simulaciju „Drugi svet“ i prilagodila je tako da posluži kao virtuelna učionica stvaranja virtuelnih ostrva,⁴ na sugestiju gospođe Sheehy,

³ Napominjem da nije bilo sporno da se digitalne slike u video-igramama smatraju adekvatno fiksiranim u materijalizovanom medijumu, po analogiji sa slučajem *Stern Electrics Inc. v. Kaufman*, iz 1982. godine u kom je konstatovano da se smatra da su fiksirani u materijalizovanom medijumu svi delovi računarskog programa, jednom sačuvani u memoriji uređaja korišćenog u video-igri (669 F.2d 852, 855, n. 4 (2d Cir.1982)).

⁴ Operater, kompanija *Linden Research*, omogućavala je korisnicima da se uključe u simulaciju na internetu preko digitalnog lika (avatar) koji komunicira sa računarskim okruženjem i da kreiraju virtuelni svet sa odgovarajućim sadržajem (u ovom slučaju „ostrvo“ sa kućama, hotelom, kafićem, vulkanom itd.).

koja je, s grupom drugih nastavnika srednje škole, u okviru programa obrazovanja koristila ovu simulaciju u nastavi geografije. Na taj način, nastavnici su zajedno sa studentima kreirali virtuelni *Ramapo Island*, koristeći licencu do kraja školske godine. Iako je 2008. godine ugovor raskinut, nastavili su da neovlašćeno pristupaju „svome ostrvu“ i menjaju njegov sadržaj. U sudskoj presudi sud je ustanovio da generisani sadržaj virtuelne stvarnosti u okviru simulacije „stvaranje zemlje“ (*terraforming*) ispunjava uslov trajnog dela ispoljenog u materijalizovanom medijumu, te da može biti zaštićen autorskim pravom. Sud navodi da je digitalni sadržaj postojao na serverima operatera (kompanije Linden) i bio je vidljiv u igri tokom određenog vremenskog perioda, tako da nije bio privremen, bez obzira na to što su studenti mogli da menjaju taj sadržaj. U obrazloženju sudija Seibel ističe da „u tom pogledu ne vidi razliku između dizajna *terraforming*-a i drugih dela koja uživaju autorskopravnu zaštitu samo zbog činjenice da bi drugi tom delu mogli da pristupe i da ga prerade, pa zato smatra da nema razlike između ovakvog digitalnog dizajna i crteža na tabli ili figure oblikovane u sirovoj glini. To što bi neko drugi mogao s dozvolom ili neovlašćeno pristupiti takvom sadržaju i izmeniti deo originala, ne znači da je umetničko delo bilo previše privremeno da ne bi moglo biti zaštićeno autorskim pravima“ (*FireSabre Consulting LLC v. Sheehy*, 2014, p. 11). Slučaj je svojevremeno otvorio niz pitanja u vezi s pravom autorstva na novostvorenom virtuelnom sadržaju čiji su obavezni elementi ustupljeni korisnicima po licenci i problemom određivanja granica dozvoljenog korišćenja i prenosa autorskih prava na tako izmenjenom generisanom virtuelnom sadržaju.⁵ Ilustrovaću to primerom sudskog slučaja *Eros v. Linden*, okončanog 2011. godine sudskim poravnanjem. Eros i Grei, korisnici pomenute simulacije „Drugi život“ (u okviru koje su mogli da kreiraju virtuelne objekte, kao i da ih kupuju ili prodaju za virtuelnu valutu Linden Dolars), prodali su svoje uspešne kreacije drugim korisnicima, a pošto su bile veoma lepe, kopirali su ih i drugi. Stoga su Eros i Grei tužili operatera, smatrajući da je omogućio neovlašćeno kopiranje njihovog umetničkog dela (Pink, 2018, p. 257). Prema tome, zaštita autorskog prava u digitalnom svetu veoma se dinamično razvija u SAD, isto kao što je to slučaj u Evropi, na šta ukazuju Diligenski & Prlja (2017, pp. 47–48).

Duhovna tvorevina čoveka koja se može smatrati originalnom i fiksirana je na materijalnom nosiocu, automatski stiće autorskopravnu zaštitu, ali pod dodatnim uslovom – da je, prema statutarnim odredbama, podobna da bude predmet autorskopravne zaštite.

Taksativnim nabrojanjem u § 102(a) 17 U.S.C. kao podobni predmeti autorskopravne zaštite određeni su: književna dela; muzička dela (uključujući prateći tekst); dramska dela (uključujući prateću muziku); pantomimska i koreografska dela; likovna, grafička i vajarska dela; filmovi i druga audio-vizuelna dela; fonogrami; dela arhitekture. Budući da Zakon ne predviđa izričito računarske programe kao vrstu originalnih autorskih dela, te se mogu štititi samo kao izvedena dela, i to najčešće zajednička, svojevremeno su stručna udruženja, kako navodi Trotter (1084, p. 852), dala predlog da se računarski programi

⁵ Reč je o tome da pored kompanija koje kreiraju video-igre i striming-platformi, na video-igramama zarađuju i igrači u tolikoj meri da neki žive isključivo od toga. Kako su tehnološki sve veće mogućnosti da oni menjaju i kreiraju digitalni sadržaj, po analogiji sa autorskom zaštitom koja se daje izvođačima u pravu SAD, postaviće se pitanje udela igrača u vlasništvu na autorskom delu i priznavanja njihovih autorskih prava. Na taj način video-igre postavljaju nove izazove pred autorsko pravo u SAD.

podvedu pod novostvorena literarna dela, što je dosledno prihvaćeno u sudskoj praksi.⁶ U uputstvima Kongresa za primenu 17 U.S.C. se, međutim, izričito kaže da upotrebljeni izraz „uključuju“ (autorska dela uključuju), znači da je lista samo ilustrativna (navode se tipične vrste dela), a ne i limitativna, tj. da isključuje mogućnost da se druga dela smatraju originalnim autorskim delima, što je u skladu s generalnim ustavnim ovlašćenjem Kongresa da donosi propise u oblasti autorskog prava (Buccafusco, 2016, pp. 1243–1244).

Prema § 102 (b) 17 U.S.C. ni u kom slučaju se zaštita autorskih prava za originalno autorsko delo ne može proširiti na ideju, postupak, sistem, način rada, koncept, princip ili otkriće, bez obzira na oblik u kojem je predstavljeno opisano, objašnjeno ili ilustrovano. Uobičajeno se, kako navodi Buccafusco (2016, p. 1244), smatra da odredba ima dvostruku funkciju: prvu, da uspostavi dihotomiju između dela podobnih za autorskopravnu zaštitu i javnog domena u kome je slobodna razmena ideja, principa, činjenica (tzv. *idea/expression dichotomy*) i drugu, da uspostavi razliku između predmeta podobnih za autorskopravnu zaštitu i onih koji podležu patentnoj zaštiti. S razvojem autorskog prava, međutim, postaje sve teže razlikovati autorski izraz od ideje, jer koncept „izraza“ u sudskoj praksi postaje amorfan, a sudska praksa je konfuzna i nedosledna pred novijim izazovima, kao što su, na primer, neznatna parafraziranja tuđeg teksta, prevodi s jednog na drugi jezik, kratki filmski snimci, prerade muzičkih dela (Litman & Samuelson, 2010, p. 1191). I Buccafusco (2016, p. 1245) konstatuje da dosledno razlikovanje „izraza“ od ideje nije moguće i kritikuje sudsku presudu u slučaju *Nichols v. Universal Pictures Corp.* iz 1930. godine, kojom je onemogućen pisac da zaštiti siže svog dela, likove, čak i originalan izraz koji je sam skovao i koristio u delu. Primeri potpuno suprotnih stavova prvostepenog i žalbenog suda u parnici *Oracle America, Inc. v. Google, Inc.* o podobnosti računarskih programa da budu predmet zaštite autorskih prava takođe pokazuju da neujednačenost sudske prakse dovodi u pitanje pravnu sigurnost u oblasti zaštite autorskih prava (Buccafusco, 2016, pp. 1253–1254).

3. Značaj registracije dela

17 U.S.C. propisuje postupak registracije, ali to nije uslov za sticanje autorskopravne zaštite. Međutim, autori koji registruju svoje delo u pogodnijoj su poziciji, budući da lakše mogu zaštititi svoja prava.

Automatsko stvaranje zaštite autorskih prava u SAD usvojeno je 1978. godine, kada su SAD pristupile Bernskoj konvenciji o zaštiti književnih i umetničkih dela iz 1896. godine. Do tada se autorskopravna zaštita sticala preduzimanjem tri radnje: stavljanje rezerve o autorskom pravu (*Copyright notice*), odnosno oznake © na svaki primerak dela, sa godinom izdanja i podacima o autoru, deponovanje primeraka dela u Kongresnu biblioteku sa sedištem u Vašingtonu i registracija u Kancelariji za autorsko pravo (*Copyright Office*) – (Marković & Popović, 2018, p. 55). U slučaju da delo nije bilo objavljeno, za sticanje zaštite neophodno je bilo da se delo registruje u Kancelariji za autorska prava, u suprotnom delo postaje javno vlasništvo.

⁶ Jednako prihvaćeno i u autorskom pravu kontinentalnopravnog tipa (Goldstein & Hugenholtz (2010, p. 7, 14).

S pristupanjem SAD Bernskoj konvenciji javio se problem da odsustvo formalnosti⁷ u nastanku autorskopravne zaštite pogoduje tome da veliki broj autorskih dela ostaje bez potpisa autora ili bez ikakvog znaka pomoću koga bi se on mogao odrediti. Ti problemi vidljivi su tek u moderno doba interneta, internet publikacija i stvaranja digitalnih biblioteka, kada mnogobrojna, izuzetno značajna dela ne mogu biti digitalizovana jer potpadaju pod režim dela bez poznatog titulara prava (*orphan works*).⁸ Postojanje takvih dela predstavlja ograničenje za druge autore, širenje znanja i za dobrobit društva u celini (Walker, 2014, p. 993).

U SAD postoji problem zaštite kulturnog nasleđa ugroženih društvenih grupa, budući da postoje prepreke za njegovu digitalizaciju. Kako su titulari autorskih prava bili isključivo muškarci, i to pripadnici bele rase, lako se lociraju vlasnici prava za dobro poznata dela iz XX veka (slike, holivudske filmove i muzičke snimke poznatih izdavača). Ako titulari prava nisu poznati, do potrebnih podataka se dolazi relativno lako, pretragom baza podataka organizacija za kolektivno ostvarivanje prava. Međutim, umetnička dela pripadnika marginalizovanih i diskriminiranih grupa u američkom društvu po pravilu nisu smatrana vrednim delima, nisu dobijala autorskopravnu zaštitu,⁹ a zbog dugog proteka vremena gotovo je nemoguće identifikovati i locirati trenutnog titulara prava.

Tako je u periodu od 1920. do 1939. godine veoma mali broj izvođača bluz muzike (po pravilu siromašnih belaca i crnaca) registrovalo svoja dela i dobilo zaštitu (Dahlberg, 2011, p. 290). U to vreme postojeće organizacije za kolektivno ostvarivanje prava odbijale su da uvrste takva dela u umetnička, karakterišući tu muziku kao „nepismenu“ i bezvrednu. Tek od 1939. godine, kada se formira konkurentna kuća *Broadcast Music, Inc.* (BMI), koja preuzima kolektivno ostvarivanje prava izvođača muzičkih dela, dela diskriminiranih umetnika postaju zaštićena i prepoznata, pa su samim tim identifikacija i lociranje titulara prava olakšani.

Dahlberg (2011, p. 292) navodi i drugi primer, a to je problem digitalizacije arhive organizacije koja se bavi zaštitom fonograma čiji su stvaraoci Meksikanci i američki Meksikanci (*The Strachwitz Frontera Collection Of Mexican And Mexican American Recordings*), koja sadrži sto hiljada zvučnih zapisa i trideset hiljada muzičkih predstava. Kako veliki procenat zbirke čine dela čije titularne nije moguće identifikovati i locirati, ne može se pristupiti njihovom umnožavanju, niti digitalizaciji.

Bez obzira na društveni značaj navedenih problema, očigledno je da se problem dela nedostupnih titulara prava u savremeno doba ne bi mogao rešiti ponovnim uspostavljanjem

⁷ Cilj uvođenja principa neformalnosti, uspostavljenog Bernskom konvencijom, bio je da se izbegnu poteškoće koje se i danas javljaju kod patentnog i žigovnog prava (Lu, 2012, p. 261). Suprotno pravilo registracije koje važi za prava industrijske svojine, gde bez dozvole državnog organa i upisa u odgovarajući registar podnosilac zahteva ne može steći pravo, skopčano je s velikim poteškoćama, jer se u svakom pojedinačnom slučaju mora posebno odlučivati, dakle, dolazi do „gubitka“ dva najvažnija resursa: vremena i novca.

⁸ Više u: Petrović, 2020.

⁹ I u XXI veku u američkom društvu prisutno je nerazumevanje drugih kultura, a veliki broj ljudi zastupa stavove da Afroamerikanci ne treba da čitaju niti da se obrazuju, kao i da ne treba da postoje autorska dela pisana na jezicima afričkih naroda čiji su autori crne boje kože. Istraživanje koje je izvršila Shaver-ova (2014, p. 128) pokazuje da veliki broj mladih Amerikanaca smatra da ne treba pružiti autorsku zaštitu delu koje nije napisano na engleskom jeziku.

sistema obavezne registracije, budući da nova autorska dela nastaju svakog minuta na internetu (na primer postovi popularnih blogera). Zato podnošenje zahteva za registraciju i sprovođenje bilo kog formalnog postupka njihovog upisa postaje izlišno, pa čak i nemoguće, a ni sistem registracije ne bi mogao funkcionisati bez plaćanja odgovarajuće naknade, što bi odvrtilo mnoge autore od traženja zaštite i rezultiralo napuštanjem sistema (Ash, 2018, pp. 18–19).

4. Subjekt autorskog prava

Jedno od glavnih pitanja kome 17 U.S.C. posvećuje posebnu pažnju jeste pitanje vlasništva, te se u odeljku 2 § 201. taksativno navode lica koja se mogu smatrati titularima autorskog prava. Inače, po ovom pitanju se veoma razlikuje angloameričko od kontinentalnog autorskog prava.

Autorsko pravo izvorno nastaje stvaranjem dela tako da je inicijalni titular prava upravo tvorac, odnosno autor dela. Ovaj tip prava američki zakonodavac naziva početnim, inicijalnim vlasništvom (*initial ownership*). Ukoliko postoji više autora jednog dela, oni su zajednički titulari prava.

Druga kategorija titulara prava jesu lica koja su od autora naručila da izradi određeno autorsko delo (*works made for hire*). U ovom slučaju, u smislu § 201(b) 17 U.S.C. naručilac se smatra autorom, a time i entitet koji je angažovao stvarne tvorce dela (na primer korporacija za koju autor radi kao zaposleni). Zakonodavac u ovom slučaju pravi razliku između dve situacije: prve, kada je zaposleni priredio delo u okviru svog angažovanja na radnom mestu i druge, kada je delo naručeno, bilo radi samostalne upotrebe ili da bi bilo iskorišćeno u kolektivnom rezultatu rada, kao deo filma ili drugog audio-vizuelnog dela, prevod, dopunsko delo, kompilacija, nastavni tekst, test, materijal za odgovor na test, ili kao atlas i slično. Ovde je važno naglasiti da se naručilac dela poistovećuje sa autorom u segmentu imovinskopravnih ovlašćenja, te je tako on taj koji delo koristi, čini ga javno dostupnim ili njime raspoložbe na drugi način, dok izvorni autor uvek ostaje titular ličnopravne komponente autorskog prava i može zahtevati da bude označen kao autor svoga dela.

17 U.S.C. se u § 201(c) fokusira na doprinos autora u kolektivnim delima (*contributions to collective works*). Zajedničko autorsko delo po definiciji jeste delo koje su pripremila dva ili više autora s namerom da se njihovi prilozi spoje u nerazdvojne ili međusobno zavisne delove jedne celine (§ 201(s)). Imajući u vidu pomenutu definiciju, da bi se delo smatralo zajedničkim, neophodno je da u momentu stvaranja postoji namera pripajanja njihovih priloga (na primer pesma kao zajedničko delo kompozitora i tekstopisca), što ne podrazumeva da doprinos autora mora biti jednak. Na zajedničkom delu su dva ili više autora titulari zajedničkog autorskog prava, međutim ako ne postoji zajedničko delo, tada se udruženi naponi više autora smatraju zasebnim delima koja su privremeno spojena (razlika je u elementu namere), dok svaki od njih zadržava autorsko pravo na svom delu.

5. Zaključak

U pravu SAD, kao i u autorskom pravu Srbije, budući da se širom sveta svakodnevno obavlja veliki broj abortusa reč je o univerzalno raširenoj, značajnoj društvenoj pojavi. koje sledi tradiciju kontinentalnog prava, duhovna tvorevina mora zadovoljavati uslove originalnosti i samostalnosti da bi se smatrala autorskim delom. Ali u pravu SAD originalnost dela je ustavna kategorija. Od 1991. (slučaj *Feist*) u sudskoj praksi prihvaćena je doktrina minimalne kreativnosti kako bi se ispitalo da li je delo u dovoljnoj meri originalno i različito od drugog. Kako se pokazuje, test za procenu ispunjenosti standarda „značajne sličnosti“ u sudskoj praksi ne može biti jednako uspešno primenjen na različite vrste autorskih dela.

Za razliku od koncepta autorskog dela u sistemu kontinentalnog prava, gde je dovoljno da je autorsko delo ispoljeno u određenoj formi, u pravu SAD se zahteva da je delo fiksirano trajnije u nekom materijalnom medijumu, kako bi moglo biti opaženo i korišćeno. U skladu s tehnološkim i kulturnim promenama, kreativna sudska praksa menjala je stavove o podobnom predmetu autorske zaštite, prihvatajući kao autorska i umetnička dela trajnijeg karaktera otelotvorena u materijalnom nosiocu – računarske programe, tetovažu na ljudskoj koži, video-igre i druga dela nastala korišćenjem digitalnog dizajna, određeno vreme dostupna u memoriji na internetu, koja se fizički nalazi na serveru operatera. Po prirodi stvari, autorsko delo može biti samo delo čoveka, s tim što se autorstvo može priznati pod određenim uslovima i pravnom licu koje naruči izradu autorskog dela, što u kontinentalnom pravnom sistemu nije moguće. U 17 U.S.C. predviđene su vrste tipičnih autorskih dela, a njihov katalog može biti proširen izmenama zakona. Slična situacija je i kod nas.

Od 1978. godine u SAD je napušten sistem registracije dela, u skladu s ratifikovanom Bernskom konvencijom. Iako neminovne, te izmene 17 U.S.C. učinile su vidljivijim problem zaštite autorskih dela čiji titulari nisu poznati i digitalizacije kulturnog nasleđa u američkom društvu marginalizovanih rasnih, etničkih i drugih grupa. Problem je uvećan zbog stalnog produženja trajanja autorske zaštite.

Kroz primere iz sudske prakse i stavove teoretičara ukazano je na neke nedostatke 17 U.S.C. koji otežavaju delotvornu zaštitu autorskih prava. Najvažnija revizija odredaba saveznog zakona koji reguliše autorsko pravo izvršena je 1976. godine, u vreme kada su se koristile foto-kopir mašine i video-rikorderi, a personalni računari su tek počeli da se pojavljuju na tržištu. Od tada do danas, zakon je više puta menjan, kako bi odgovorio izazovima intenzivnog tehnološkog razvoja. Na taj način, postao je stožer jednog složenog sistema brojnih propisa iz oblasti autorskog prava koji se donose radi promovisanja učenja, očuvanja javnog domena, zaštite prava autora i radi regulisanja prava korišćenja tuđih autorskih dela, koje nije lako dosledno i ujednačeno primenjivati u praksi.

Literatura

Abrams, H. B. 1992. Originality and Creativity in Copyright Law. *Law and Contemporary Problems*, 55(2), pp. 3–44. doi: <https://doi.org/10.2307/1191773>.

- Ash, T. M. 2018. *Where Are All the Orphans? How Effective Is Current Legislation in Enabling Cultural Heritage Institutions to Make Orphan Works Available Online?*. PhD dissertation. London: University of London. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.17613/M6127S>.
- Buccafusco, C. 2016. A Theory of Copyright Authorship. *Virginia Law Review*, 102, pp. 1229–1295.
- Cohen, J. E. 2007. Creativity and Culture in Copyright Theory. *UC Davis School of Law Review*, 40, pp. 1151–1205.
- Dahlberg, B. 2011. The Orphan Works Problem: Preserving Access to the Cultural History of Disadvantaged Groups. *Southern California Review of Law & Social Justice*, 20(2), pp. 275–314.
- Diligenski, A. & Prlja, D. 2017. Zaštita autorskih prava u digitalnom svetu. *Strani pravni život*, 61(1), pp. 35–49.
- Goldstein, P. & Hugenholtz, B.P. 2010. *International Copyright: Principles, Law, Practice*. 2 ed. Oxford: Oxford University Press.
- Litman, J. & Samuelson, P. 2010. The Copyright Principles Project: Directions for Reform. *Berkeley Technology Law Journal*, 25(3), pp. 1175–1245. Dostupno na: <https://repository.law.umich.edu/articles/1381> (22. 11. 2020).
- Lu, B. 2012. The Orphan Works Copyright Issue: Suggestions for International Response. *Journal of the Copyright Society of the USA*, 60, pp. 255–284.
- Marković, S. 2014. *Pravo intelektualne svojine i informaciono društvo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Marković, S. & Popović, D. 2018. *Pravo intelektualne svojine*. 6. izdanje. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Patterson, R.L. & Lindberg, S.W. 1991. *The Nature of Copyright: A Law of Users' Right*. Athens: University of Georgia Press.
- Pink, W.S. 2018. Using and Protecting Copyrighted Works in an Online and Mobile World. In: Einhorn, D.A. (ed.), *Intellectual Property Law in Cyberspace*. 3rd ed. Arlington, VA: AIPLA, American Intellectual Property Law Association: Bloomberg BNA, pp. 159–255.
- Petrović, M. 2020. Pravna regulativa dela siročadi (*orphan works*) u Evropskoj uniji i Republici Srbiji. *Pravo – teorija i praksa*, 37(2), pp. 95–111. doi: <https://doi.org/10.5937/ptp2002095P>.
- Shaver, L. 2014. Copyright and Inequality. *Washington University Law Review*, 92, pp. 117–168.
- Trotter, H. I., 1984. Six Copyright Theories for the Protection of Computer Object Programs. *Arizona Law Review*, 26, pp. 845–870. Dostupno na: <https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/647>, (15. 11. 2020).
- Walker, R.K. 2014. Negotiating the Unknown: A Compulsory Licensing Solution to the Orphan Works Problem. *Cardozo Law Review*, 35(3), pp. 983–1018. Dostupno na: https://www.copyright.gov/orphan/comments/Docket2012_12/Walker-Robert-Kirk.pdf, (20. 6. 2019).

Pravni izvori

Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, Paris Act of July 24, 1971, as amended on September 28, 1979. Dostupno na: <https://www.wipo.int/>

- edocs/lexdocs/treaties/en/berne/trt_berne_001en.pdf, (12. 10. 2020).
- Compedium, 2017. *Compedium of U.S. Copyrights Office Practices: Chapter 300 Copyrightable Authorship*, revised 09/29/2017. Dostupno na: <https://www.copyright.gov/comp3/chap300/ch300-copyrightable-authorship.pdf>, (15. 11. 2020).
- 17 U.S.C., 1976. Copyrights Act [Zakon o autorskim pravima]. United States Code, 2020 Edition, *Public Law* 116–193 (10/30/2020). Title 17 – Copyrights. This title was enacted by act July 30, 1947, ch. 391, 61 Stat. 652, and was revised in its entirety by *Public Law* 94–553, title I, §101, Oct. 19, 1976, 90 Stat. 2541. Tekst u redakciji iz 2020. godine dostupan na: <https://uscode.house.gov/download/download.shtml> (10. 11. 2020).

Sudska praksa

- Feist Publication, Inc. v. Rural telephone Service Co.* 3, 499 U.S. 340, 111 S. Ct. 1282, 113 L. Ed. 2d 358, 1991 U.S. Dostupno na: <http://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/499/340>, (15. 11. 2020).
- FireSabre Consulting LLC v. Sheehy*, No. 11-CV-4719, (CS) (S.D.N.Y. Sep. 26, 2013). Dostupno na: <https://casetext.com/case/firesabre-consulting-llc-v-sheehy>, (15. 11. 2020).
- Fred Fisher, Inc. v. Dillingahm*, 298 F. 145, 151 (S.S.N.Y. 1924). Dostupno na: <https://blogs.law.gwu.edu/mcir/case/fred-fisher-inc-v-dillingham/> (15. 11. 2020).
- Sheldon v. Metro-Goldwyn Pictures Corp.*, 81 F.2d 49, 54 (2d Cir. 1936). Dostupno na: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/81/49/1475281/>, (17. 11. 2020).
- Stern Electronics, Inc. v. Kaufman*, 669 F.2d 852, 855, n. 4 (2d Cir.1982). Dostupno na: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/523/635/2298329/>, (17. 11. 2020).

Milica Z. Petrović, MA

Graduate Teaching Assistant, Faculty of Law for Commerce and Judiciary, University of Business Academy, Novi Sad, Serbia
e-mail: milica.petrovic@pravni-fakultet.info

CONDITIONS FOR COPYRIGHT PROTECTION IN THE LAW OF THE UNITED STATES OF AMERICA

Summary

This paper analyzes various conditions that one spiritual creation must provide in order to be considered an author's work, according to the law of the United States of America. Apart from the peculiarities that are the result of the Anglo-Saxon concept of copyright, there are other specifics such as the special, constitutionally provided, purpose of

copyright in promoting learning, preserving the public domain and protecting copyright. Based on the provisions of the Federal Copyright Act (17 U.S.C.) and examples from the case law, the author explains how the originality of a work is interpreted, how the condition that the work must embody in a materialized medium is regulated and what are the typical types of copyrighted works. In addition, the author explains the main differences when it comes to American Copyright system and how the concept of registration is viewed, after the ratification of the Bern Convention, which is one of the most common causes of the problem of protection of works whose right holders are unknown, which is extremely notable when speaking of the protection of cultural heritage of marginalized groups in American society. The paper aims to point out the similarities and differences between the copyright of the USA and the law of the continental legal system in terms of the conditions for the protection of copyright works.

Keywords: author's work, copyright, US law, copyright protection.

Primljeno: 1. 12. 2020.

Ispravljeno: 29. 12. 2020.

Prihvaćeno: 31. 3. 2021.